

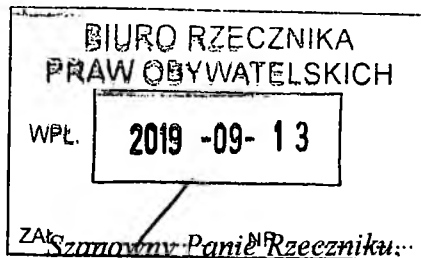
MINISTER
Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

RPW/55171/2019 P
Data: 2019-09-13

Warszawa, dnia *M* września 2019 r.

BON.V.071.3.2019.AJ

Pan
Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich

w odpowiedzi na Pana pismo XI.503.4.2016.KK z dnia 3 sierpnia br., w sprawie deinstytucjonalizacji systemu wsparcia osób niepełnosprawnych oraz osób starszych, proszę o przyjęcie poniższych informacji nt. stanu prac nad kompleksową strategią deinstytucjonalizacji oraz działań podejmowanych na rzecz zintensyfikowania procesu deinstytucjonalizacji.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, że w toku ustaleń międzyresortowych **Ministerstwo Zdrowia zostało wybrane na koordynatora ds. prac nad strategią deinstytucjonalizacji.** Współpraca Ministerstwa Zdrowia z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju w zakresie przygotowania strategii rozpoczęła się w marcu br. Od marca do sierpnia br. odbyły się spotkania robocze pomiędzy przedstawicielami resortów, których efektem było przygotowanie wstępnej diagnozy usług społecznych i zdrowotnych podlegających deinstytucjonalizacji, w tym usług obejmujących osoby starsze i niepełnosprawne. Na chwilę obecną **opracowanie strategii przewidywane jest na połowę 2020 roku.**

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej prowadzi intensywne działania w obszarze polityki społecznej, przyspieszające proces deinstytucjonalizacji, poprzez rozwój usług świadczonych w środowisku lokalnym. Beneficjenci usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dzięki otrzymanemu wsparciu mogą pozostawać jak najdłużej w swoim środowisku rodzinnym i lokalnym, przy jednoczesnym zabezpieczeniu wszystkich niezbędnych potrzeb, co ma pozytywny wpływ na ich kondycję psychofizyczną oraz pozwala zachować aktywność społeczną. Pozwala to także na dłuższe utrzymanie ich samodzielności, co w wielu przypadkach oddala konieczność przyznania wsparcia instytucjonalnego np. w formie pobytu w domu pomocy społecznej. Dodatkowo zapobiega deaktywizacji członków rodzin, którzy będąc obciążeni w bezpośrednim sprawowaniu opieki mogą pracować zawodowo.

1) Usługi opiekuńcze

Z analizy rocznych sprawozdań resortowych MPiPS-03 (w latach 2008 - 2016) i MRPiPS-03 (od 2017 r.) wynika, iż liczba osób, którym decyzją przyznano usługi opiekuńcze w roku 2018 r. była wyższa o 23%, czyli o ok. 20 tys. osób w stosunku do roku 2008 (wzrost z 86 851 osób w 2008 r. do 106 939 osób w 2018 r.). Liczba świadczeń wzrosła o 2,6% (z 33 020 809 świadczeń w roku 2008 do 33 867 324 świadczeń w roku 2018). W roku 2018 w porównaniu do 2008 r. odnotowano 80% wzrost środków finansowych przeznaczonych na te usługi (z ok. 326 mln zł w roku 2008 do 588 mln zł w roku 2018).

2) Specjalistyczne usługi opiekuńcze

W przypadku liczby osób, którym w drodze decyzji administracyjnej przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze w 2018 r. w porównaniu do 2008 r. odnotowano 6,6% wzrost (z 5 619 osób w roku 2008 do 5 991 osób w roku 2018). Jednocześnie liczba świadczeń - specjalistycznych usług opiekuńczych przyznanych w roku 2018, była wyższa o 8,4% w porównaniu do liczby tych świadczeń przyznanych w roku 2008 (wzrost z 1 246 054 świadczeń w 2008 r. do 1 350 892 świadczeń w roku 2018). Na realizację specjalistycznych usług opiekuńczych w roku 2018 przeznaczono ok. 26 mln zł, z kolei w roku 2008 - ok. 15 mln zł (jest to wzrost o 71%).

3) Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Liczba osób, którym decyzją przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania w roku 2018 w porównaniu do 2008 r. wzrosła o 46,2% (z 10 238 osób w roku 2008 do 14 970 osób w roku 2018). Pomimo wzrostu liczby osób, liczba świadczeń przyznanych w roku 2018 i w roku 2008 pozostała na zbliżonym poziomie, tj. 4 mln świadczeń w roku. W roku 2018 w porównaniu do 2008 r. odnotowano ponad dwukrotny (ok. 110%) wzrost środków finansowych przeznaczonych na te usługi (z 56 mln zł w roku 2008 do 118 mln zł w roku 2018).

W celu jeszcze bardziej dynamicznego rozwoju tej formy pomocy, od roku 2018 rząd wspiera samorząd gminny (świadczący usługi samodzielnie jak i poprzez spółdzielnie socjalne osób prawnych, których założycielami są jednostki samorządu terytorialnego) przeznaczając środki finansowe na realizację **Programu „Opieka 75+”** skierowanego do osób w wieku 75 lat i więcej (samotnych jak i żyjących w rodzinie), które mieszkają na terenie małych gmin (do 60 000 mieszkańców).

W związku z wprowadzeniem programu „Opieka 75+” wzrosła o 3 % liczba gmin świadczących usługi opiekuńcze (z 2 083 gmin w 2017 r. do 2 142 gmin w roku 2018) tj. o 59 gmin, przy ogólnej liczbie gmin 2 478 funkcjonujących w Polsce w roku 2017 i 2018.

W 2018 r. w programie „Opieka 75+” uczestniczyły ogółem 394 gminy, z czego 18 gmin nie świadczyło wcześniej usług opiekuńczych (ok. 5 %). W roku 2019 do programu przystąpiło 427 gmin (dane na dzień 6 maja 2019 r.) W stosunku do roku 2017 w roku 2018 przybyło 7 199 beneficjentów usług opiekuńczych, co stanowi ok. 6,4 % ogółu beneficjentów

tych usług (wzrost beneficjentów usług opiekuńczych ogółem ze 105 745 w roku 2017 do 112 944 w roku 2018). Dzięki wdrożeniu programu „Opieka 75+” w 2018 r. z usług opiekuńczych skorzystało 2 802 osób w wieku 75 lat i więcej. W ogólnej liczbie osób objętych usługami opiekuńczymi w ramach programu 1 027 osób otrzymało usługi opiekuńcze po raz pierwszy, co stanowi 43 % ogółu osób objętych programem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być także świadczone w ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, jakimi są np. środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy. Zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji w ostatnich latach następuje dynamiczny rozwój tej formy wsparcia.

W ramach sprawozdania resortowego MPiPS-03¹ w latach 2008-2010 były zbierane dane jedynie o liczbie jednego z rodzajów ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, jakimi są **środowiskowe domy samopomocy (ŚDS-y)**. W 2008 roku było 605 ŚDS-ów i funkcjonowało w nich 19 299 miejsc, z których w ciągu całego roku skorzystało 20 515 osób. Od 2011 roku w ramach tego samego sprawozdania są już zbierane dane o ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi ogółem, w tym o ŚDS-ach. W 2011 roku takich ośrodków ogółem było 729 na 23 927 miejsc i skorzystało z nich 27 005 osób.

W 2018 roku takich ośrodków ogółem było 860 (co stanowi wzrost liczby tego typu placówek o ok. 18 % w stosunku do roku 2011), funkcjonowało w nich 31 349 miejsc (co stanowi wzrost liczby miejsc w tego typu placówkach o ok. 31 % w stosunku do roku 2011). W roku 2018 z ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystało 36 249 osób (co stanowi wzrost liczby osób korzystających z tego typu placówek o ok. 34,2 % w stosunku do roku 2011).

Wzrost liczby nowych środowiskowych domów samopomocy oraz nowych miejsc wynika ze znacznego zwiększenia nakładów finansowych z budżetu państwa na rozwój sieci ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W okresie od roku 2015 do 2018 wzrosły o ponad 44%. W roku 2015 wynosiły 404.866 tys. zł, zaś w roku 2018 – 583.170 tys. zł.

Ze środków rezerwy celowej przeznaczonej na rozwój sieci ŚDS w 2018 r. uruchomiono 118 miejsc w: 3 nowych jednostkach, w 1 filii oraz w 4 już funkcjonujących. Ponadto utworzono 3 kluby samopomocy na łączną liczbę miejsc – 55, a także uruchomiono 40 nowych miejsc w 1 istniejącym już klubie. Dodatkowo w ramach *Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*, ze środków budżetu państwa w ubiegłym roku uruchomiono 8 nowych jednostek, 4 filie domów już istniejących, uruchomiono także nowe miejsca w ŚDS już funkcjonujących - łącznie 323 miejsca.

Mieszkania chronione funkcjonują w Polsce od 1996 r. w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. poz. 687) i na przestrzeni ponad 20 lat ulegał zmianom zakres i rodzaj udzielanego wsparcia, a krąg osób korzystających rozszerzał się corocznie.

W obecnie obowiązującej ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507) mieszkanie chronione oznacza formę pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Ze wsparcia w mieszkaniu chronionym może korzystać każda osoba pełnoletnia, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług świadczonych przez jednostkę całodobowej opieki. Tego rodzaju wsparcie jest skierowane w szczególności do osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia o cudzoziemcach (Dz. U. z 2018 r. poz. 2094, ze zm.).

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, natomiast prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy należy do zadań własnych powiatu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

W dniu 1 maja 2018 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie mieszkań chronionych (Dz. U. z 2018 r. poz. 822), które określa minimalne standardy usług oraz minimalne standardy pomieszczeń w mieszkaniu chronionym. Określono w nim m.in. maksymalną liczbę osób w jednym mieszkaniu chronionym, która wynosi 7 i będzie gwarantować dogodne warunki i kameralność pobytu.

Okres dochodzenia do tej liczby został wydłużony i następuje etapowo, tj.:

- do dnia 31 grudnia 2019 r. liczba ta nie może być wyższa niż 12,
- od dnia 1 stycznia 2020 r. do dnia 31 grudnia 2021 r. liczba ta nie może być wyższa niż 10.
- zatem standard określający, że maksymalna liczba osób w jednym mieszkaniu wynosi 7 - będzie obowiązywał od dnia 1 stycznia 2022 r.

Uchwałą Nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2017 r., w działaniu 4.7. przewidziano tworzenie mieszkań chronionych dla osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności z tytułu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego, całościowych zaburzeń rozwojowych lub epilepsji, oraz dla osób niewidomych. Samorządy gminne lub powiatowe mogą ubiegać się o dotacje na ten cel. Samorząd może zlecić prowadzenie mieszkań chronionych organizacjom pozarządowym.

W ramach ww. działania możliwa jest budowa lub adaptacja lokali na mieszkania chronione dla osób niepełnosprawnych. W Harmonogramie działań Programu na lata 2017 – 2021 na ten cel przewidziano na dofinansowanie ogółem środki w kwocie 108 000 000 zł, czyli po 24 000 000 rocznie, a w II półroczu 2017 roku – 12 000 000.

W latach 2017 - 2018 możliwe było dofinansowanie z rezerwy budżetowej do 50% kosztów realizacji przedsięwzięcia (w tym kosztów związanych z zakupem mieszkań, budową, remontem, adaptacją, wyposażeniem mieszkania). W drugiej połowie 2017 r. dotacja na ten cel wynosiła ponad 5 mln zł, a utworzonych zostało 38 nowych mieszkań chronionych na 147 miejsc ogółem. Natomiast w roku 2018 kwota przekazanej dotacji wynosiła ponad 6,2 mln zł, dzięki czemu utworzono 60 nowych mieszkań z liczbą miejsc wynoszącą 223.

Od roku 2019 przewidziana dotacja do zadania własnego polegającego na tworzeniu nowych mieszkań chronionych wynosi 70%, co umożliwi większej liczbie samorządów lokalnych zaangażowanie się w realizację powyższego działania.

Mieszkania chronione (dane MRPiPS-03 za kolejne lata):

Okres sprawozdawczy	Liczba mieszkań	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
2015	660	2 605	2 593
2016	703	2 922	2 774
2017	678	2 863	2 794
2018	935	3 544	3 401

Z powyższych danych wynika wyraźnie, że przedstawione cyfry określające liczby jednostek, miejsc i osób korzystających corocznie zwiększają się, a w roku 2018 nastąpił znaczny ich wzrost. Świadczy to o **dużym zaangażowaniu samorządów lokalnych, głównie gminy, w realizowanie zadania własnego obowiązkowego oraz w rozwijanie tej formy wsparcia osób.**

Pomoc społeczna dokłada wszelkich starań, aby osoby mogły jak najdłużej przebywać w swoim środowisku. Do domu pomocy społecznej kieruje się dopiero wówczas, kiedy osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych w ich miejscu zamieszkania. Domy pomocy społecznej świadczą całodobową pomoc instytucjonalną. Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających.

Liczba miejsc dla całego domu pomocy społecznej łącznie nie może być większa niż 100, niezależnie od tego, w ilu budynkach dom ten się mieści, co wynika z treści rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 734). W ostatnich latach liczba miejsc w domach pomocy społecznej utrzymuje się na zbliżonym poziomie.

Jednocześnie informuję, że **ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 14 sierpnia br. a w dniu 3 września br. została ogłoszona w Dzienniku Ustaw.** Celem niniejszej ustawy jest m.in. ograniczenie skali nieprawidłowości w placówkach zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, a tym samym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych i niepełnosprawnych przebywających w tych placówkach, poprawę skuteczności stosowania sankcji nakładanych na podmioty prowadzące placówki bez zezwolenia oraz poprawę warunków pobytu osób przebywających w legalnie działających placówkach całodobowej opieki. Ustawa reguluje także zasady pobytu w placówkach i zasady ich opuszczania przez osoby, do których ma zastosowanie ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Ponadto, uregulowano zasady ograniczenia samodzielnego opuszczania terenu domów pomocy społecznej oraz placówek przez ich mieszkańców będących osobami z zaburzeniami psychicznymi. Wskazane zmiany były postulowane również przez Pana Rzecznika w Raporcie w sprawie praw mieszkańców domów pomocy społecznej opublikowanym w 2017 r.

Na sam koniec, odnosząc się do prawa osób starszych do godnego i niezależnego życia oraz do uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym (art. 25 Karty Praw Podstawowych), pragnę poinformować, że od 2016 r. na podstawie *ustawy z dnia 11 września 2015 roku o osobach starszych* (Dz. U. 2015 poz. 705), opracowywana jest co roku informacja o sytuacji osób starszych. W przygotowanych raportach można odnaleźć szeroką informację o działaniach prowadzonych w zakresie polityki społecznej wobec osób starszych w obszarze aktywności społecznej i kulturalnej seniorów. Dotychczas zostały przygotowane trzy *Informacje* za lata 2015, 2016 i 2017 (które są dostępne na stronach resortu: http://senior.gov.pl/materialy_i_badania/strona/72; <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-polsce>), a wkrótce zostanie udostępniona *Informacja* za 2018 rok.

Z poważaniem,

11. z up. **MINISTER**

Krzysztof Michalkiewicz
SEKRETARZ STANU